

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК: 332.122

Варшавська Н.Г.*аспірант,**асистент кафедри міжнародних економічних відносин
Донецького національного університету ім. Василя Стуса***Кулявець В.Г.***кандидат економічних наук,**доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Донецького національного університету ім. Василя Стуса*

РОЗВИТОК ТА ЗМІНИ РОЛІ РЕГІОНІВ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗРУШЕНЬ

Стаття присвячена дослідженню сучасного транскордонного співробітництва, якому притаманні процеси регіоналізації. Глобалізація, яка впливає на політичну, соціальну, культурну сферу життя, змінює процеси як на регіональному, національному, так і міжнародному рівнях. Великої актуальності набувають євро регіони як нові об'єкти транскордонного співробітництва, які у своїх межах можуть оперативно вирішувати прикордонні проблеми на місцевому рівні, створювати гнучкі господарські структури із залученням зовнішніх інвестицій, розширювати прикордонну і транспортну інфраструктуру, налагоджувати прикордонну торгівлю, туризм, розширювати співпрацю в культурній, соціальній, природоохоронній та інших областях.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, регіоналізація, регіон, євро регіон, співробітництво.

Варшавская Н.Г., Кулявец В.Г. РАЗВИТИЕ И ИЗМЕНЕНИЯ РОЛИ РЕГИОНОВ И РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ПОД ВЛИЯНИЕМ ГЛОБАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СДВИГОВ

Статья посвящена исследованию современного трансграничного сотрудничества, которому присущи процессы регионализации. Глобализация, которая влияет на политическую, социальную, культурную сферу жизни, меняет процессы как на региональном, национальном и международном уровнях. Большую актуальность приобретают евро регионы как новые объекты трансграничного сотрудничества, которые в своих рамках могут оперативно решать приграничные проблемы на местном уровне, создавать гибкие хозяйственные структуры с привлечением внешних инвестиций, расширять пограничную и транспортную инфраструктуру, налаживать пограничную торговлю, туризм, расширять сотрудничество в культурной, социальной, природоохранной и других областях.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, регионализация, регион, евро регион, сотрудничество.

Varshavska N.H., Kuliavets V.H. DEVELOPMENT AND CHANGING ROLE OF REGIONAL AND REGIONAL INTEGRATION UNDER THE INFLUENCE OF GLOBAL ECONOMIC CHANGES

The article investigates the modern cross-border cooperation, which are inherent in the processes of regionalization. Globalization, which affects the political, social, cultural life – changing process at the regional, national and international levels. Great urgency is Euroregions – a new facility of cross-border cooperation, which in its framework can quickly solve border problems at the local level to create flexible economic structures involving foreign investment, to expand cross-border transport infrastructure and to establish cross-border trade, tourism, expand social, cultural cooperation, environmental and other fields.

Keywords: globalization, integration, regionalization, region, Euroregion cooperation.

Постановка проблеми. Становлення та розвиток сучасного транскордонного співробітництва супроводжується посиленням процесу регіоналізації: поява тенденцій у масштабах окремої держави або в межах держав-сусідів, спрямованих на вирішення економічних, соціальних, екологічних проблем у межах того або іншого територіального співтовариства. Такі зміни можна спостерігати не лише у країнах Європейського Союзу, а й також у країнах постсоціалістичного простору. Зміна ролі регіонів унаслідок глобалізації та регіоналізації – важливе питання, яке потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. А. Бальян, П. Біленький, З. Варналій, О. Вишняков, П. Куцик, С. Кіш, В. Куйбіда, Н. Мікула, Ю. Макогон, І. Школа зосередили увагу на дослідженні практичних і теоретичних питань міжнародного транскордонного співробітництва. І. Студенніков, С. Гекман,

Т. Бережна, О. Федоришин, М. Гусєєва досліджували умови функціонування регіонів, євро регіонів й інших форм транскордонного співробітництва. Дослідження публікацій із питань транскордонного співробітництва вказує, що не всі науково-методичні та практичні аспекти отримали відповідний розгляд, що пов'язано із динамічністю і багатогранністю цієї проблеми.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає у визначенні сучасних форм транскордонного співробітництва, дослідження та визнання зростаючої ролі регіонів у процесах економічного розвитку держави, виявлення особливостей функціонування євро регіонів на території України.

Регіон – це складна суспільна система, що містить територіально-просторовий, економічний, соціальний, природний, екологічний, політичний і куль-

турний аспекти, тобто є об'єктом міждисциплінарних досліджень. Таким чином, існує багатозначність поняття «регіон».

Регіон, будучи відносно економічно самостійним суб'єктом, взаємодіє з національними та іноземними інвесторами, зокрема транснаціональними корпораціями, що відображається на його економічному становищі. Адже розміщення філій та структурних підрозділів на територіях регіону позначається на покращенні його соціально-економічних показників розвитку: підвищення зайнятості населення та індивідуальних нерозподілених доходів, проведення збалансованої політики ціноутворення, збільшення бази оподаткування, наповнення місцевого бюджету та ін.

Термін «регіон» можна застосовувати в таких значеннях:

- адміністративно-територіальна одиниця держави, що визначається політичними кордонами (муніципальне утворення або суб'єкт держави);
- економічний район, що містить сукупність таких адміністративно-територіальних одиниць;
- частина національного соціально-економічного простору;
- складова частина глобального віртуального простору;
- міждержавне територіальне утворення.

У зв'язку з цим дослідження сутності та ролі регіону набуває актуального значення. Як суб'єкт самоврядування регіон має такі ознаки:

- самостійність у розробці регіонального законодавства, розробці, у затвердженні і виконанні регіонального (обласного) бюджету;
- встановлення регіональних податків і зборів;
- випуск регіональних позик під гарантії регіонального бюджету;
- здійснення всіх повноважень власника щодо об'єктів, що знаходяться в регіональній власності;
- затвердження програм і планів соціально-економічного розвитку;
- затвердження схеми управління територією регіону;
- утворення і скасування органів управління регіону;
- відповідальність за рішення, що приймаються;
- достатність матеріальних і фінансових ресурсів;
- територіальні ознаки: обмеженість і цілісність.

На рис. 1 показана різноманітність підходів до розуміння регіону, якому притаманна багатогранність та багатоаспектність у своїх проявах.

Будь-який регіон необхідно розглядати як частину цілого. Діяльність регіону розкриває взаємозв'язок з іншими регіонами, що стверджує неможливість окремого без загального, як і загальне неможливе без окремого, яке є суб'єктом загального. Загальне завжди поєднане і взаємозв'язане з конкретним, а конкретне завжди перебуває під впливом загального. Ця єдність і залежність повною мірою проявляються у взаємодіях регіону з державою.

З погляду економічної географії регіон є завжди частиною якоїсь території, що може за масштабом перевищувати його. З господарського погляду економіка регіону – це ланка господарського комплексу країни, яка розміщена на певній частині її території. Економіка регіону базується на мікро-економічній виробничій функції, тобто вра-

ховані досягнення найбільш ефективної дії місцевих чинників виробництва – робочої сили, ресурсів, економічних зв'язків конкретних підприємств тощо. Для економічного регіону і його економіки найбільш властиві риси саморегуляції через попит і пропозицію, рівень конкуренції в межах регіону, форми власності. Економіці регіону притаманна широка взаємодія між усіма суб'єктами господарювання, що відображає інтеграційний процес, характеризує комплексність і збалансованість його розвитку.

Отже, регіон є невід'ємною частиною державної системи. На сучасному етапі розвитку регіон має можливість брати участь у міжнародній торгівлі, транскордонному співробітництві, що дає можливість наростити об'єми власних доходів за рахунок міжнародного співробітництва, заявити про себе як про сильного гравця в межах своєї співпраці та посилити конкурентоспроможність держави на міжнародній арені.

Чинним законодавством України транскордонне співробітництво визначається як «спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [6].

Не має одностайної думки в науковців й щодо форм транскордонного співробітництва. Так, Н. Луцька вважає, що основними формами транскордонного співробітництва є єврорегіони та подібні до них структури, співробітництво на рівні робочих груп, співробітництво в межах Робочих Співтовариств та співробітництво з міжнародними асоціаціями, спілками, фондами [3, с. 184].

У Європейській Рамковій Конвенції транскордонне співробітництво визначається як «...будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або органами влади, що знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, а також

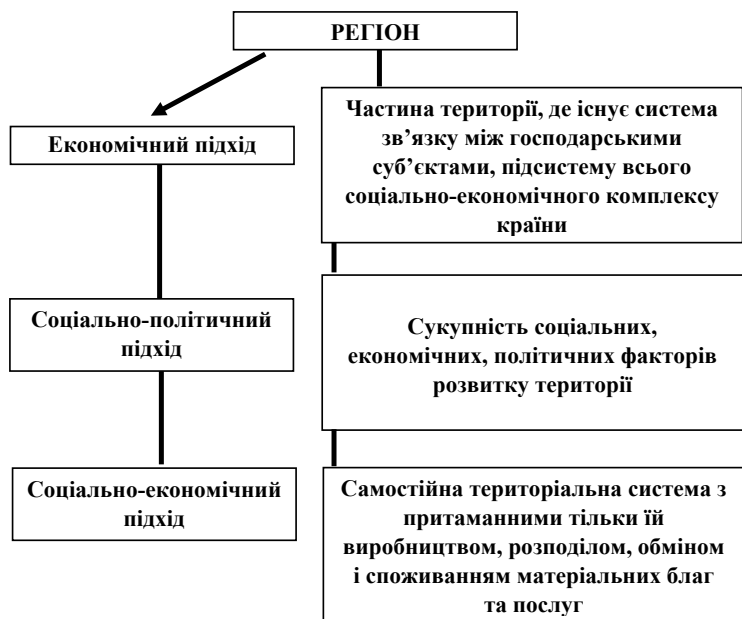

Рис. 1. Підходи до трактування сутності поняття «регіон»

Джерело: узагальнено автором на основі джерел [5; 7]

укладання з цією метою будь-яких необхідних угод для досягнення домовленостей».

О. Лютак та В. Андрієвич виділяють окрім основних інституційних форм транскордонного співробітництва («Робочих спільнот», установчих договорів, єврорегіонів), такі нові форми як транскордонний кластер, європейські угруповання територіального співробітництва, об'єднання єврорегіонального співробітництва, транскордонне партнерство [4].

Національним законодавством України передбачено, що транскордонне співробітництво здійснюють у таких формах:

- установа та розвиток взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва, зокрема прямих контактів між територіальними громадами прикордонних територій;
- укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах;
- у межах єврорегіонів [6].

Тобто можна визначити суб'єктів і об'єктів транскордонного співробітництва (див. рис. 2).

Регіональна економічна інтеграція (регіоналізація) є процесом розвитку стійких економічних зв'язків і розподілу праці національних господарств, який, охоплюючи зовнішньоекономічний обмін і сферу виробництва, призводить до тісного переплетення національних господарств і створення єдиного господарського комплексу в регіональному масштабі.

Трансформаційні зрушення функціонування регіонів відбуваються внаслідок бажання держав, які

займають неоднакове положення у світовому господарстві, зміцнити свої позиції за рахунок розширення масштабів виробництва і збуту.

Економічний достаток регіону визначають територіальним розміщенням продуктивних сил, балансом галузей господарства, наявністю «головних» підприємств, що відповідають за спеціалізацію регіону. При цьому значний інтерес представляють організаційні форми економіки регіону. У регіонах країни історично сформувалися різні форми територіальної економіки: агломерація і промислова агломерація, промисловий вузол, територіально-виробничий комплекс, холдинг, фінансово-промислові групи, вільні економічні зони, офшорні зони, технополіси або наукогради тощо [1, с. 87].

Від того, як розвивається економіка у встановлених межах регіону, повною мірою залежить майбутнє населення, що проживає на цій території. Останніми роками сформувалося три розуміння категорії розвитку території. Кількісно розвиток передбачає збільшення масштабів продуктивних сил (економічних ресурсів); структурний аспект розвитку передбачає зміни в структурі і складі елементів; якісний розвиток передбачає зрушення в усереднених та індивідуальних корисностях, споживчих якісних характеристиках окремих елементів продуктивних сил.

Глобалізація світової економіки видозмінює всі економічні процеси, зокрема й конкуренцію, роблячи все доступнішими фактори виробництва, розташовані в різних частинах земної кулі. Тому

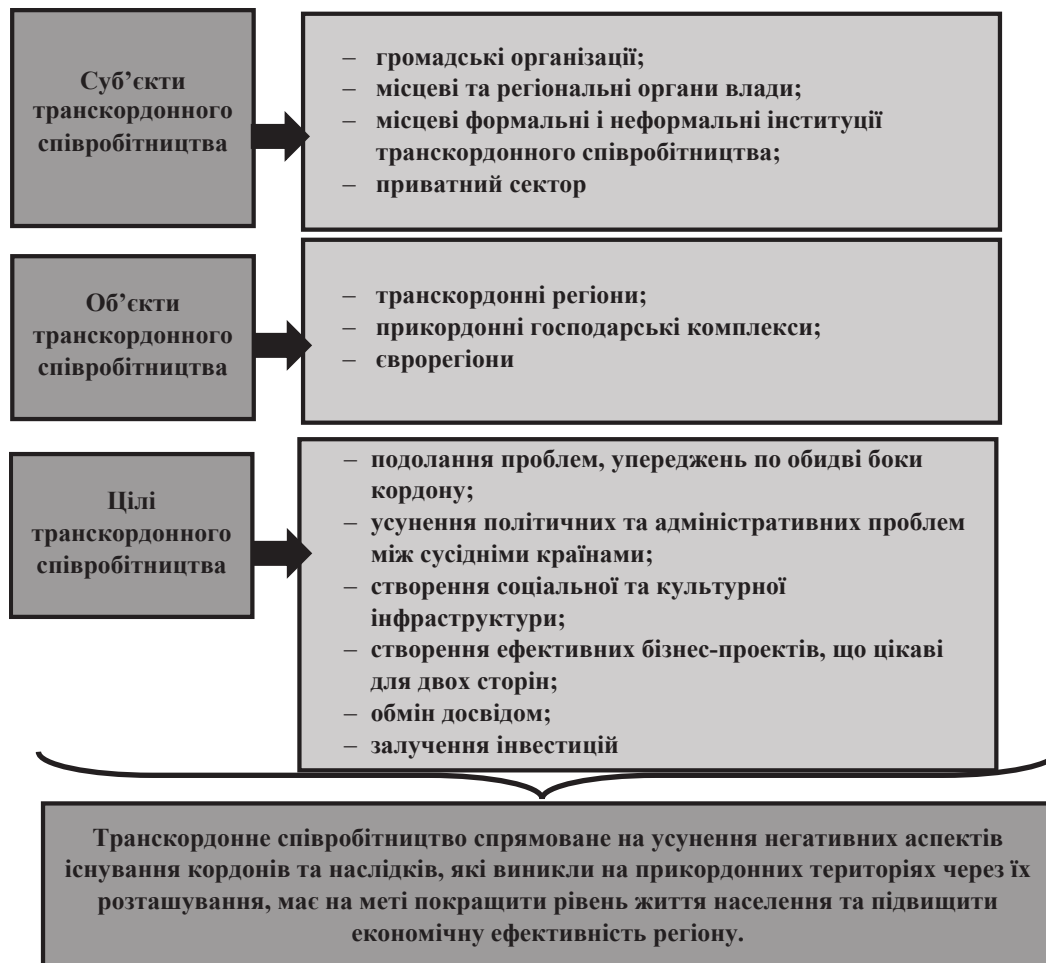

Рис. 2. Складові та цілі транскордонного співробітництва

Джерело: сформовано автором

основою конкурентних переваг підприємства, яке представляє країну на світових ринках, стає регіональне середовище, яке неможливо перемістити в інше місце. Регіональне середовище саме постійно змінюється залежно від стану і вичерпаності ресурсів (факторів виробництва), кількості підприємств, структури населення, чинного законодавства і якості державного управління. Таким чином, глобалізація, основою й одночасно наслідком якої є транснаціоналізація капіталів і корпорацій, приводить до ослаблення ролі держав, що, на нашу думку, підсилює роль регіонів. У результаті регіональний аспект світової економіки ще більше посилюється.

Отже, ми можемо говорити про процеси регіоналізації світової економіки, що відбуваються паралельно з глобалізацією. Регіоналізація характеризується процесом відособлення і зміцнення політичного, соціально-економічного, фінансового становища територіальних утворень із властивими для них економічними відносинами, які виникають і розвиваються в межах національного і глобального економічного простору під впливом чинників, що їм властиві.

Можна виділити ознаки, притаманні регіоналізації:

- взаємопроникнення і переплетення національних відтворювальних процесів держав-учасниць інтеграційного угруповання;
- широкий розвиток регіональної спеціалізації і кооперації у виробництві, науці і техніці на основі найбільш прогресивних і глибоких форм;
- структурні зміни в економіці країн-учасниць;
- необхідність цілеспрямованого регулювання інтеграційного процесу, розробки скоординованої економічної стратегії і політики;
- поступове формування регіонального інтеграційного інтернаціонального господарського комплексу;
- зближення національних законодавств, норм і стандартів;
- розширення просторових можливостей міждержавного руху факторів виробництва в межах регіону й усунення багатоманітних адміністративних і економічних бар'єрів, що перешкоджають такому пересуванню;
- зближення внутрішніх економічних умов у державах і вирівнювання рівнів економічного розвитку [2, с. 492].

На рис. 3 відображені системоутворюючі фактори, що обумовлюють розвиток регіональної інтеграції.

Тобто можна визначити, що трансформація функціонування регіонів під впливом глобальних зрушень як економічного і суспільно-політичного явища полягає в:

- об'єднанні розрізнених національних економічних систем у єдиний регіональний комплекс на основі динамічного поглиблення господарської взаємодії, обумовленого об'єктивними закономірностями соціально-економічного і політичного зближення держав;
- стимулюванні розвитку суспільства на основі міжнародних відносин і зближенні, «переплетенні» національних господарств, національних інституційно-правових, суспільно-політичних і соціальних систем;
- забезпеченні взаємозв'язку, взаємозалежності й активної взаємодії національних господарств у межах інтеграційного угруповання країн на рівні регіону (чи субрегіону);

– політиці, тобто в заходах, діях і механізмах організації й управління інтеграційним процесом на різних рівнях на просторі регіону світу.

У зв'язку з цим можна стверджувати, що регіоналізація може трактуватися двоюко: і як процес посилення значущості міжнародних територіальних співтовариств – інтеграційних угруповань, і як процес посилення значущості територіальних утворень усередині країн. Інтеграційні угруповання створюються, як правило, країнами, що близькі за рівнем і завданнями розвитку.

Розглядаючи єврорегіон як один із основних об'єктів транскордонного співробітництва, слід зазначити, що під єврорегіоном розуміють географічно обмежену частину прикордонної території, яка формується з декількох територіально-адміністративних одиниць по обидва боки кордону, виділених на основі взаємних інтересів у галузі економіки, охорони природи, культури, спорту та взаємну участь у вирішенні спільних проблем. Цілі створення єврорегіону мають здебільшого комплексний характер, але тим не менше кожен єврорегіон несе в собі пріоритетні для такої території задачі.

У Європі надають великого значення транскордонному співробітництву в межах єврорегіонів, яке розглядають як стабілізуючий фактор. У Західній Європі створено і діє кілька десятків єврорегіонів. В основі їх функціонування закладено такі принципи як самоврядування, транскордонну кооперацію, рівні повноваження сторін, дотримання внутрішнього законодавства. На сьогодні 15 областей України залучені до роботи 9 єврорегіонів (див. таблицю 1).

Участь у єврорегіонах дозволяє оперативно вирішувати прикордонні проблеми на місцевому рівні, створювати гнучкі господарські структури (акціонерні товариства, консорціуми і т. д.) із залученням зовнішніх інвестицій для будівництва або розширення прикордонної і транспортної інфраструктури, налагоджувати прикордонну торгівлю, туризм, розширювати співпрацю в культурній, соціальній, природоохоронній та інших областях. Особливо це актуально для України, де все ж таки основне фінансування відбувається з центру і не на всі проблеми регіонального характеру звертається увага.

Висновки. Отже, можна визначити, що інтернаціоналізація економіки зумовлює зближення та взаємопроникнення національних господарств. Цей процес (зближення та взаємопроникнення національних господарств групи країн) і є регіоналіза-

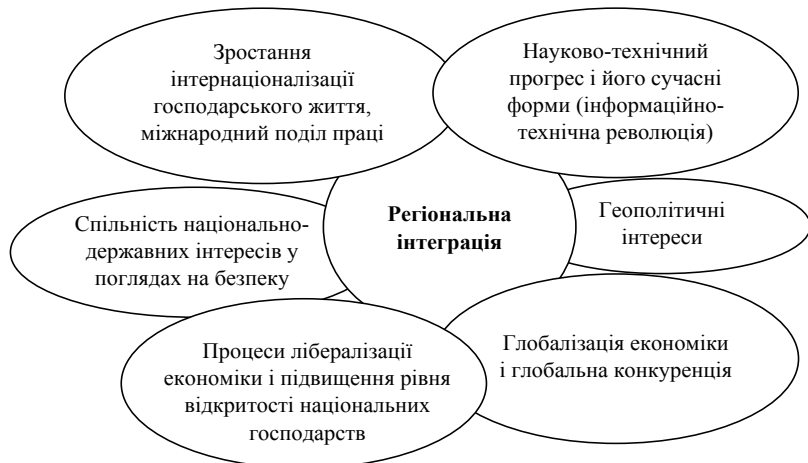

Рис. 3. Системоутворюючі фактори, що обумовлюють розвиток регіональної інтеграції

Таблиця 1

Свєрорегиони на території України		
Назва / Дата заснування	Області України, що входять до складу	Основні цілі свєрорегіону
«Карпати» (14.02 1993 р.) <i>Створено між Україною, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією</i>	Львівська Закарпатська Івано-Франківська Чернівецька	Організація та координація спільної діяльності, сприяння економічному, науковому, екологічному, культурному та освітньому співробітництву, а також підтримка окремих проектів щодо розвитку інфраструктури прикордонних районів, відродження сільських територій та національно-культурного життя національних меншин, сприяння розвитку контактів і співробітництву з міжнародними організаціями.
«Буг» (29.10 1995 р.) <i>Створено між Україною, Білоруссю, Польщею</i>	Волинська Львівська	Розвиток співпраці трьох країн (України, Польщі, Білорусі) у напрямках: просторовий благоустрій, комунікації, транспорт і зв'язок, освіта, охорона здоров'я, культура, спорт і туризм, охорона та поліпшення довкілля, ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій і стихійних лих, сприяння розширенню контактів між мешканцями прикордонних територій, розвиток співпраці між суб'єктами господарської діяльності та міжнародними організаціями.
«Нижній Дунай» 14.09 1998 р. <i>Створено між Молдовою, Румунією, Україною</i>	Одеська	Забезпечення рівня зайнятості населення та здійснення кроків з інтеграції транспортної інфраструктури прикордонних регіонів у єдину мережу європейських транспортних коридорів.
«Верхній Прут» 22.10 2000 р. <i>Створено між Молдовою, Румунією, Україною</i>	Чернівецька, Івано-Франківська	Забезпечення тісного економічного співробітництва, спільне вирішення проблем інфраструктури туризму та рекреації.
«Дніпро» 29.04 2003 р. <i>Створено між Україною, Білоруссю та Росією</i>	Чернігівська	Сприяння соціально-економічному розвитку та культурній співпраці прикордонних територій. Має статус наглядача в Асоціації європейських прикордонних регіонів.
«Ярославна» 24.04. 2007 р. <i>Створено між Україною та Росією</i>	Сумська	Діяльність призупинена у зв'язку із подіями на сході України
«Слобожанщина» 07.11.2003 р. <i>Створено між Україною та Росією</i>	Харківська	Головна мета: усунення зайвих бар'єрів для контакту населення, підвищення рівня економіки. Діяльність призупинена у зв'язку із подіями на сході України
«Донбас» 29.10.2011 р. <i>Створено між Україною та Росією</i>	Луганська Донецька	Основний пріоритет: всебічний економічний розвиток та налагодження комунікаційних і транспортних зв'язків між сторонами асоціації. Діяльність призупинена у зв'язку із подіями на сході України
«Чорне море» 26.09 2008 р. <i>Створено між Болгарією, Вірменією, Грецією, Грузією, Молдовою, Росією, Румунією, Туреччиною, Україною</i>	Одеська Миколаївська Херсонська Запорізька Донецька АРК	Основні цілі: захист спільних інтересів членів та підготовка спільної стратегії розвитку; обмін досвідом у сфері новітніх технологій, підготовка спільних програм та стратегій розвитку, а також реалізація дій, спрямованих на їхню імплементацію.
«Дністер» 02.02. 2012 р. <i>Створено між Україною та Молдовою та невинизаним Придністров'ям</i>	Вінницька	Працюють над такими питаннями: реалізація спільних транскордонних інвестиційних проектів та здійснення регіональних проектів із питань скорочення безробіття серед населення прикордонних районів за допомогою підвищення економічного потенціалу.

цією, яка є формою прояву міжнародної економічної інтеграції.

Можна стверджувати, що глобалізація світової економіки створює процес регіоналізації, яка забезпечує зняття бар'єрів та лібералізацію економічної взаємодії між національними економіками; вона відіграє ключову роль у процесі глобалізації, оскільки стає основою для розвитку міжнародного економічного співробітництва в сучасному етапі;

регіоналізація забезпечує перехід міжнародного економічного співробітництва з міжрегіонального на наднаціональний рівень, із інституалізацією міжнародної економічної інтеграції та пошуком оптимальних шляхів включення країн-учасниць міжнародного регіонального формування в загальносвітові процеси; всі форми регіонального інтеграційного співробітництва є проявом глобалізації як загальносвітового процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Иваненко Л. Территориально-организационные формы экономики регионов // Регионология. – 2006. – № 3. – С. 87–96.
2. Куцик П. Глобальна економіка : принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія / П. Куцик, О. Ковтун, Г. Башнянин. – Львів : Видавництво ЛКА, 2015. – С. 492.
3. Луцька Н. Пріоритетні напрямки розвитку свєрорегіонів в системі транскордонного співробітництва України / Н. Луцька // Науково-інформаційний вісник. Економіка. – 2011. – № 3. – С. 182–189.

4. Лютак О. Теоретико-прикладний аналіз нових форм транскордонного співробітництва / О. Лютак, В. Андрієвич // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія» : Збірник наукових праць ЛНТУ. – Вип. 8 (32). – Луцьк, 2011.
5. Мельник С. Управління регіональною економікою. – К. : КНЕУ, 2000. – 122 с.
6. Про транскордонне співробітництво [Електронний ресурс] : Закон України № 1861-IV від 24.06.2004 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
7. Регіони України : проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / [З. Варналій, А. Мокій, О. Новікова, С. Романюк, В. Чужиков та ін.] ; за ред. З. Варналій [Електронний ресурс]. – К. : Знання України, 2005. – С. 41.